

Artur Dariusz Kubacki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dariusz Koźbiał: Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, 2024, 232 strony. ISBN 978-83-8356-414-2

Zawód tłumacza przysięgłego cieszy się wśród filologów w Polsce dużym prestiżem¹. Jego historia wiąże się ściśle z odzyskaniem przez Polskę w 1918 roku niepodległości. Już w 1920 roku Minister Sprawiedliwości wraz z Ministrem Skarbu wydali rozporządzenie regulujące wynagrodzenie tłumacza w postępowaniu karnym (por. Kubacki 2012: 19). Przez okres 105 lat zawód ten znacząco ewoluował: tłumacz najpierw był postrzegany przez organy wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania jedynie jako pomocnik procesowy, który pełnił dla nich funkcje pomocnicze. Dopiero po uchwaleniu ustawy w dniu 25 listopada 2004 roku o zawodzie tłumacza przysięgłego zawód ten stał się zawodem zaufania publicznego, choć takie sformułowanie niestety nie pojawiło się wprost w wymienionym akcie prawnym, a głównym zadaniem tłumacza przysięgłego stało się zapewnienie tłumaczeń w międzynarodowym obrocie prawnym i gospodarczym (por. Kubacki 2023: 7). Dopiero w niepublikowanym wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 czerwca 2010 r. (sygnatura akt: III APo 5/10) skład orzekający w uzasadnieniu określił wprost, że zawód tłumacza przysięgłego jest zawodem zaufania publicznego, a tłumacz winien cechować się fachowością i wiarygodnością oraz postępować zgodnie z zasadami etycznymi (zob. Kubacki 2012: 154).

W polskiej literaturze specjalistycznej, zarówno prawniczej, jak i lingwistycznej, nie ma zbyt wielu całościowych opracowań poświęconych historii i rozwojowi tego zawodu. Zasadniczo w tym względzie należy wziąć pod uwagę trzy komentarze do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dostatni 2005;

¹ *Tłumacz przysięgły – czy warto wykonywać ten zawód?*, <https://porady.pracuj.pl/rozwoj/tlumacz-przysiegly-czy-warto-wykonywac-ten-zawod/> [12.12.2024].

Kaczocha, Mazuryk 2011; Cieřlik, Łaska, Rojewski 2022), kilka opracowań branżowych w formie kodeksów deontologicznych i poradników dla tłumaczy przysięęłych (Gugała, Antosik-Bandurska 2021; Kierzkowska 2011; Rybińska, Czyżewska, Miler-Cassino, Poznański, Szędziałorz 2019; Staniszevska-Kowalak 2018) oraz dwa opracowania naukowe, które powstały dopiero po 2004 roku, czyli po uchwaleniu nowej formuły tego zawodu (Kubacki 2012, Biernacka 2014). Dlatego z dużym zadowoleniem przyjąłem informację o tym, że w Wydawnictwie C.H.Beck w Warszawie w serii „Monografie prawnicze” ukazała się w 2024 r. nowa pozycja o charakterze naukowym, której tematem stał się status prawny zawodu tłumacza przysięęłego.

Autorem monografii jest – jak czytamy w notce biograficznej na okładce książki – adiunkt Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego Dariusz Koźbiał, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, anglista i prawnik.

Jak wyjaśnia w „Przedmowie” Autor monografii, jest to zaktualizowana i rozszerzona wersja pracy magisterskiej przygotowanej w ramach seminarium z zakresu publicznego prawa gospodarczego na kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Promotorem magisterium był dr hab. Dariusz Szafrąński, a recenzentem dr hab. Marcin Więcek, prof. UW. Recenzentem wydawniczym książki jest prof. dr hab. Rafał Stankiewicz. W monografii uwzględniono stan prawny na dzień 1.01.2024 r. (Koźbiał 2024: XXXV).

Na 232 stronach książki znajdziemy oprócz zasadniczej treści, na którą składają się trzy obszerne rozdziały, wykaz skrótów i skrótowców (choć tych ostatnich nie wymieniono w tytule wykazu), bibliografię, streszczenia w języku polskim i angielskim, przedmowę, wprowadzenie i zakończenie. Na końcu książki zamieszczono – pod nieadekwatnym zbiorczym tytułem „Załączniki” – wykaz aktów prawnych kształtujących status prawny tłumacza przysięęłego oraz wykaz aktów prawnych o randze ustawy stanowiących o udziale tłumacza przysięęłego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Wykazy te stanowią raczej bibliografię sekundarną do omawianej tematyki i częściowo pokrywają się z pozycjami bibliograficznymi podanymi w wykazie literatury na początku książki.

Ze spisu treści jednoznacznie wynika, że zawód tłumacza przysięęłego jako zawód okołoprawniczy zostanie poddany analizie przez prawnika z perspektywy prawa, a nie przez lingwistę z perspektywy języka, choć obie te dziedziny są bliskie Autorowi, który – jak wspomniano powyżej – jest formalnie w pełni wykształconym juryslingwistą (legilingwistą).

Nadrzędnym celem monografii – jak czytamy w „Przedmowie” – jest przedstawienie koncepcji zmian prawnych bezpośrednio związanych z postu-

latem *de lege ferenda* powołania do życia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. W związku z tym analizie poddano dwie instytucje prawne: instytucję zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego oraz instytucję samorządu zawodowego (Koźbiał 2024: XXXV). Do wymienianych przez Autora odbiorców publikacji należy zaliczyć – ze względu na jej interdyscyplinarny charakter – dwie grupy. Pierwsza grupa to przedstawiciele zawodów prawniczych oraz studenci i akademicy na kierunku prawo i na kierunkach lingwistycznych ze specjalizacją translatoryczną, drugą grupę stanowią wszyscy zainteresowani przystąpieniem do egzaminu na tłumacza przysięgłego oraz już w pełni wykwalifikowani tłumacze przysięgli, którzy mają na co dzień do czynienia z organami wymiaru sprawiedliwości, notariuszami oraz zawodowymi pełnomocnikami stron (tamże).

Aby zachować przejrzystość w recenzji, najpierw przedstawię pokrótce treść rozdziałów i zakończenia, a następnie dokonam oceny całej książki i wskażę na jej wady i zalety.

W rozdziale pierwszym scharakteryzowano status prawny zawodu tłumacza przysięgłego, skupiając uwagę czytelników na krótkim przedstawieniu historii tego zawodu w podziale na okres zaborów i po odzyskaniu niepodległości oraz okres po drugiej wojnie światowej. Następnie zreferowano aktualny status zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce, uwzględniając sześć kluczowych zagadnień: (1) przepisy ogólne ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, (2) nabywanie i utratę prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, (3) zasady wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, (4) odpowiedzialność zawodową tłumaczy przysięgłych, (5) uznawanie kwalifikacji zawodowych zdobytych za granicą i (6) postulaty zmian w obowiązującej regulacji zawodu tłumacza przysięgłego. Następnym krokiem było omówienie kształcenia tłumaczy przysięgłych oraz kwestii dotyczących etyki zawodu. Na status prawny zawodu tłumacza przysięgłego mają wpływ nie tylko przepisy prawa krajowego, lecz także regulacje prawa unijnego i międzynarodowego i to one stały się przedmiotem rozważań w kolejnym podrozdziale. Rozdział pierwszy książki kończy opis na gruncie porównawczym statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w pięciu arbitralnie wybranych krajach Unii Europejskiej, tj. Republice Austrii, Republice Chorwacji, Republice Czeskiej, Republice Federalnej Niemiec i Republice Włoskiej. Treści zebrane w rozdziale pierwszym umożliwiły – zdaniem Autora – zrozumienie obecnych rozwiązań dotyczących funkcjonowania tego zawodu na mocy przepisów ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2004 r., a także zrozumienie doniosłości „pracy tłumaczy przysięgłych dla funkcjonowania społeczeństwa, gospodarki i państwa w kontekście ochrony interesu publicznego” (Koźbiał 2024: 2).

W rozdziale drugim tematem przewodnim jest instytucja samorządu zawodowego: zarysowano jego historię, ogólnie go scharakteryzowano, a także omówiono z prawnego punktu widzenia konkretny samorząd zawodowy, to jest notariat, ponieważ – zdaniem Autora – „[jego] przedstawiciele wykonują zawód najbardziej zbliżony pod względem swojej specyfiki do zawodu tłumacza przysięgłego i którego samorząd zawodowy mógłby stanowić wzór dla dotychczas niepowołanego do życia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych” (Kozbial 2024: XXXI–XXXII). Jak podkreśla Autor (2024: 2), istotą tego rozdziału jest uświadczenie czytelnikom, jak funkcjonuje instytucja samorządu zawodowego jako korporacja prawa publicznego, która w imieniu państwa sprawuje pieczę nad należytym wykonywaniem zawodu zaufania publicznego. Wychodząc od ogólnych założeń dotyczących samorządu zawodowego, Autor omawia strukturę organizacyjną i zadania samorządu oraz kwestię nadzoru nad jego działalnością, wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami *samorząd zawodowy* a *samorząd gospodarczy*, definiuje wolny zawód i zawód zaufania publicznego, a ponadto wskazuje na ostatnio często popularną w Polsce deregulację zawodów regulowanych. Rozdział kończy szczegółowa charakterystyka prawna notariatu i jego samorządu zawodowego w Polsce z uwzględnieniem historii tej instytucji od jej początków na ziemiach polskich aż do chwili obecnej. Warto przy tym dodać, że przy referowaniu historii notariatu w III Rzeczypospolitej zwrócono uwagę nie tylko na samorząd zawodowy notariuszy, lecz także na ich odpowiedzialność dyscyplinarną i etykę zawodową.

W nawiązaniu do samorządu zawodowego notariuszy w rozdziale trzecim zaprezentowano postulat utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. Najpierw omówiono status społeczny zawodu tłumacza przysięgłego, powołując się na opinie tłumaczy oraz głosy pochodzące ze środowiska prawniczego (sędziowie i pełnomocnicy procesowi) i opinii publicznej, a następnie dokonano oceny przesłanek utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych oraz przedstawiono jego ogólną koncepcję. Za wzór posłużył sposób organizacji samorządu zawodowego notariuszy. W związku z postulatem utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych omówiono jego strukturę, nadzór nad nim oraz odpowiedzialność tłumaczy przysięgłych za szkody i odpowiedzialność dyscyplinarną.

W zakończeniu wskazano – po pierwsze – na zadania, jakie samorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych miałby do spełnienia w oparciu o konstytucyjną zasadę subsydiarności, oraz – po drugie – na zakres, w jakim należałoby przekazać władztwo publiczne samorządowi zawodowemu tłumaczy przysięgłych. Przynależność do tego samorządu byłaby obligatoryjna. Z utworzeniem samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych wiązały się pewne ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wolności działalności gospo-

darczej, które Autor dostrzega i uzasadnia celami, jakie przyświecają utworzeniu i działalności takiego samorządu. Wśród istotnych celów Autor wymienia umożliwienie skoncentrowanego reprezentowania interesów tłumaczy przysięgłych oraz sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony (Koźbiał 2024: 3). W opinii Autora usamorządowanie zawodu tłumacza przysięgłego przyniesie korzyści zarówno samym przedstawicielom tego zawodu, jak i całemu społeczeństwu i aparatowi władzy publicznej (Koźbiał 2024: 189).

Przechodząc do oceny recenzowanej publikacji, na wstępie pragnę zauważyć, że publikacja stanowi wnikliwe studium teoretycznoprawne poświęcone możliwości utworzenia samorządu zawodowego dla zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Uważam, że podjęty temat jest aktualny i wymaga szerokiej dyskusji w środowisku przedstawicieli tego zawodu, a przygotowane przez Autora studium podniesienie świadomość tłumaczy przysięgłych w zakresie specyfiki wykonywanego przez nich zawodu. Do bezspornych zalet pracy zaliczam wybór nowatorskiego tematu, który dotychczas nie był gruntownie zbadany w doktrynie, selektywne zreferowanie piśmiennictwa prawniczego w zakresie istoty zawodu tłumacza przysięgłego oraz instytucji samorządu zawodowego, umiejętne integrowanie wątków prawniczych z elementami wiedzy z zakresu przekładoznawstwa oraz udane nawiązanie – w przypadku koncepcji samorządu zawodowego dla tłumaczy przysięgłych – do rozwiązań obowiązujących w notariacie w zakresie samorządu zawodowego notariuszy. Argumenty za utworzeniem samorządu zawodowego dla tłumaczy przysięgłych są przekonujące, a wybrany przez Autora wzór samorządu notariuszy w pełni nadaje się do zaadoptowania na potrzeby zawodu tłumacza przysięgłego. Ponadto zaletą książki jest przystępny i klarowny język, dzięki któremu referowane zagadnienia prawne, zwłaszcza dotyczące istoty samorządu zawodowego zawodów prawniczych, stają się zrozumiałe nawet dla laika (nieprawnika). Książka napisana jest dobrą polszczyzną i została starannie przygotowana od strony edytorskiej. Zdarzają się wprowadzić drobne uchybienia językowe, ale jest ich niewiele jak na tak obszerne opracowanie, np. niepotrzebne powtórzenie wyrazu „przez” (str. 44), trzykrotne powtórzenie wyrazu „wyznacza” w jednym zdaniu (str. 22), brak spójnika „i”: „obowiązek dokształcania doskonalenia kwalifikacji zawodowych” (str. 168), błędny zapis wyrażenia „monarchia austro-węgierska” (str. 6 i 7), brak konsekwencji w zapisie dużą literą ustaw zwanych kodeksami w tekście głównym i w przypisie (str. 73), niewłaściwe dzielenie wyrazów niemieckich: *Dolmetscher (str. XXX). Zastrzeżenia może budzić także brak spójności terminologicznej w nazwach ustaw niemieckich podawanych w tekście głównym oraz przypisie, np. *federalna ustawa o ustroju sądów powszechnych* w tekście głów-

nym oraz *federalna ustawa niemiecka o ustroju sądów powszechnych* w przepisie nr 390 (str. 72). Dziwi również nieprecyzyjny sposób tłumaczenia terminów niemieckich określających tłumaczy ustnych i pisemnych przy opisie statusu prawnego tłumaczy przysięgłych (sądowych) w Republice Federalnej Niemiec (str. 70), np. *allgemein beeidigter Dolmetscher* to – jak podaje Autor – tłumacz ogólnie zaprzysiężony, choć literalne tłumaczenie powinno brzmieć: „ogólnie zaprzysiężony tłumacz ustny”; *allgemein beeidigter Übersetzer* to także – zdaniem Autora – tłumacz ogólnie zaprzysiężony, choć *de facto* chodzi o „ogólnie zaprzysiężonego tłumacza pisemnego”. Ponieważ w przypadku tłumaczenia aktów prawa niemieckiego Autor przy wymienionych powyżej terminach *Dolmetscher* i *Übersetzer* czasami rozróżnia tłumaczy pisemnych i tłumaczy ustnych, dlatego brak jednolitości w przekładzie tych nazw zawodu pozostaje niejasny.

W kwestiach merytorycznych nie mam zastrzeżeń odnośnie do zaprezentowanego w książce wyводу i toku rozumowania. Niemniej jednak ze względu na temat książki oraz przedstawione przez Autora zmiany w pragmatyce zawodu dostrzegam potrzebę dokładniejszego zaprezentowania relacji tłumaczy przysięgłych ze środowiskiem sądowym na przykładzie większego zakresu palety problemów, jakie pojawiają się w szczególności w przekładzie ustnym, o czym piszą między innymi Aleksandra Stawecka (2010) i Joanna Woźniczka (2018). Ponadto w ciekawym skądinąd rozdziale pierwszym zabrakło uzasadnienia dla arbitralnego wyboru pięciu państw Unii Europejskiej, w których status prawny zawodu tłumacza przysięgłego przedstawiono w zarysie. Autor wprawdzie podaje, że wyczerpująca charakterystyka statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego w całej Unii Europejskiej wykracza poza ramy jego monografii, niemniej jednak – moim zdaniem – powinien był przyjąć jakieś kryterium doboru, np. status omawianego zawodu w państwach sąsiadujących z Polską lub wybór tych państw w UE, w których istnieje rozróżnienie na zawód tłumacza przysięgłego pisemnego i zawód tłumacza przysięgłego ustnego.

Reasumując, recenzowana książka wypełnia lukę w zakresie teoretycznoprawnych uwarunkowań zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego. Przedstawiono w niej i trafnie uzasadniono autorską propozycję utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych, a także związaną z nim pragmatykę zawodową (system sądownictwa dyscyplinarnego, integracja środowiska, dbałość o lepsze warunki materialne, ujednolicenie systemu kształcenia oraz zbiorów zasad etycznych). W związku z tym z pełnym przekonaniem polecam wszystkim zainteresowanym, zwłaszcza tłumaczom przysięgłym oraz przedstawicielom Ministerstwa Sprawiedliwości jako decydentom w kształtowaniu tego zawodu, lekturę książki Dariusza Koźbiała „Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego”.

BIBLIOGRAFIA

- Biernacka A. (2014) *Tłumacz w rozprawie sądowej*: Warszawa, Wydawnictwo Naukowe IKLA UW.
- Cieślak B., Laska L., Rojewski M. (red.) (2022) *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*: Warszawa, Wydawnictwo C.H.Beck.
- Dostatni G. (2005), *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Wydawnictwo TEPIS.
- Gugała P., Antosik-Bandurska M. (2021) *Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego w kazusach*, Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Kaczocha M., Mazuryk M. (2011) *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, Warszawa: LEX.
- Kierzkowska D. (2011) *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*: Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Koźbial D. (2024) *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Wydawnictwo C.H.Beck.
- Kubacki A.D. (2012) *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, Wolters Kluwer Polska.
- Kubacki A.D. (2023) *Tłumacz przysięgły i jego znaczenie dla stanowienia oraz egzekwowania prawa krajowego i międzynarodowego [w:] Społeczna rola tłumacza w czasie pokoju, wojny oraz kryzysów humanitarnych*, Lublin, s. 6–8, https://lst-lublin.org.pl/wp-content/uploads/2023/02/TEW-LST-2022_Publikacja-po-konferencyjna_POL.pdf (12.12.2024).
- Rybińska Z., Czyżewska M., Miler-Cassino J., Poznański J., Szędzielorz E. (red.) (2019), *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS.
- Staniszewska-Kowalak D. (red.) (2018) *Tłumacz przysięgły – status prawny i zawodowy*: Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Stawecka, A. (2010) *Ustny przekład sądowy w Polsce. Normy zawodowe a praktyka [w:] O tłumaczach, prawnikach, lekarzach i urzędnikach. Teoria i praktyka tłumaczenia środowiskowego w Polsce*, M. Tryuk (red.), Warszawa, BEL Studio, s. 65–110.
- Tłumacz przysięgły – czy warto wykonywać ten zawód?*, <https://porady.pracuj.pl/rozwoj/tlumacz-przysiegly-czy-warto-wykonywac-ten-zawod/> (12.12.2024).
- Woźniczak, J. (2018) *Przekład ustny sądowy – wybrane aspekty [w:] Rocznik Przekładoznawczy*, nr 13, Toruń, s. 235–258.

Dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UKEN jest kierownikiem Katedry Językoznawstwa Niemieckiego Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie od 2014 r., a także czynnym tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego od 1998 r. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych uzyskał w 2013 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego” (Wolters Kluwer 2012). Jest autorem lub współautorem oraz redaktorem lub współredaktorem 24 książek z zakresu przekładoznawstwa i glottodydaktyki, a także autorem lub współautorem ponad 130 artykułów, recenzji i tłumaczeń z dziedziny przekładu specjalistycznego oraz jego dydaktyki, ze szczególnym uwzględnieniem przekładu terminologii z zakresu prawa i ekonomii. Od 2005 r. jest członkiem Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych oraz od 2007 r. konsultantem, a następnie od 2013 r. członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego w Ministerstwie Sprawiedliwości. Ponadto jest biegłym w zakresie jurslingwistyki przy Sądzie Okręgowym w Krakowie. Za aktywną działalność na rzecz środowiska tłumaczy przysięgłych otrzymał nagrodę Laur Tłumacza 2020 od Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TE-PIS w Warszawie ze względu na wiedzę, wieloletnie doświadczenie oraz wybitny dorobek zawodowy.

ORCID: 0000-0002-3740-2551